

УДК 339.13:332.1
JEL O16, O18

М. В. Хмеліньска

аспірант відділу регіональної економічної політики
ДУ «Інститут регіональних досліджень
імені М. І. Долишнього НАН України», м. Львів
e-mail: kvasnecjamarta1993@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4852-5362>

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНИХ РИНКІВ ЯК ОБ'ЄКТА РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Акцентовано увагу на визначенні регіональних ринків як об'єкта регіональної економіки в умовах забезпечення конкурентоспроможності економіки України. Досліджено наукові підходи західних і вітчизняних вчених до визначення та теорії функціонування регіональних ринків. Серед теорій функціонування регіональних ринків виділено: теорію розміщення виробництва і сфери обігу; теорію ринкових потенціалів і просторової взаємодії; концепцію геомаркетингу; інституційну концепцію регіонального розвитку; теорію економіки ринків М.-Ф.-Ш. Алле. Наведено власне визначення поняття «регіональний ринок» на основі проведеного дослідження та здійснених узагальнень. Визначено основні функції регіональних ринків, які згруповані в дві групи: опосередковані та безпосередні. Запропоновано класифікацію регіональних ринків за визначеними критеріями. Обґрунтовано особливості регіональних ринків послуг порівняно з іншими визначеними видами регіональних ринків.

Ключові слова: регіональний ринок, функції регіональних ринків, регіональний ринок послуг, класифікація регіональних ринків, послуга.

Khmyelinska M. Theoretical foundations of the development of regional markets as regional economy object

In recent decades the research of regional markets as he objects of regional economy is very relevant, because the development of competitive Ukraine's economy is not possible without efficient development of each region with its economic capacity. Regions of Ukraine are characterized by uneven socio-economic and ecological capacities. Therefore, individual approach has to be applied to the development of regions, improvement of its attractiveness for investment in its economy and engaging residents in cooperation with region's institutions for its active development. Thus, the research of regional markets contributes to defining of its functioning efficiency and development level. The paper aims to examine the development of regional markets in Ukraine. The paper emphasizes the defining of regional markets as the objects of regional economy in conditions of maintenance of Ukrainian economy's competitive ability. Scientific approaches of foreign and domestic scientists to definition and theory of regional markets' functioning are examined. Among the theories of regional markets' functioning, we consider the following ones: theory of location of production; theory of market capacity and spatial interaction; concept of geomarketing; institutional concept of regional development; theory of markets economy of M.-F.-C. Allais. The author's understanding of "regional market" based on the conducted research and generalizations is given. Major functions of regional markets are presented in two groups: indirect and direct. Classification of regional markets across the defined criteria is suggested. Peculiarities of regional services markets compared to other defined types of regional markets are explained.

Keywords: regional market, functions of regional markets, regional services market, classification of regional markets, service.

Постановка проблеми. Впродовж останніх десятиліть дослідження регіональних ринків як об'єкта регіональної економіки є актуальним, оскільки розвиток конкурентоспроможної економіки України неможливий без ефективного розвитку кожного її регіону з власним економічним потенціалом.

Регіони на території України характеризуються неоднаковими соціально-економічними та екологічними можливостями, що вимагає застосування індивідуального підходу до питання розвитку регіону, підвищення рівня привабливості для інвестування в його економіку, проживання, залучення мешканців до співпраці з інституціями регіону для його активного розвитку. Відповідно, дослідження регіональних ринків дає можливість визначити ефективність їх функціонування та рівень розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням регіональних ринків як об'єкта регіональної економіки займаються багато науковців, зокрема: Р. Бреєру, Г. Гранберг, А. Граничний,

Дж. Даусон, Р. Девіс, П. Джексон, Ф. Крутіков, І. Лаунгардт, А. Леш, А. Новосолов, Д. Ревзан, В. Рошер, С. Сонько, Г. фон Тюнен, Л. Уелд, Р. Уестерфілд, Дж. Фредерік, А. Шоу та ін. Проте зміна політики регіонального розвитку в Україні та секторальні реформи, які сьогодні стоять на порядку денному в нашій державі, вимагають нового погляду на питання визначення регіональних ринків і їх особливостей.

Метою статті є обґрунтування розвитку регіональних ринків в Україні.

Основні результати дослідження. Особливості розвитку регіональних ринків обумовлені закономірностями низки теорій регіональної економіки, серед яких слід виділити такі: теорія розміщення виробництва і сфери обігу; теорія ринкових потенціалів і просторової взаємодії; концепція геомаркетингу; інституційна концепція регіонального розвитку; теорія економіки ринків М.-Ф.-Ш. Алле.

Представниками теорії розміщення виробництва і сфери обігу є І. Г. фон Тюнен, В. Лаунгардт,

В. Рошер, А. Граничний, А. Леш. Вони вивчали просторові проблеми ринку і розміщення підприємств, які обслуговують ринкові процеси, а також акцентували увагу на дослідженні проблем розташування підприємств і транспортних мереж.

У теорії ринкових потенціалів і просторової взаємодії А. Шеффле, Дж. Стюарт, С. Харріс, Д. Рей, М. Біркін, Ф. Фоулджер, Х. Вільямс розглядали регіональний ринок з позиції маси, тобто міжрегіональні ринкові зв'язки розглядаються як взаємодія мас, а частота та інтенсивність ринкових взаємодій визначена як підпорядкована законам, що впливає на поведінку окремих елементів усередині кожної маси [1]. Отже, науковці зосереджували увагу на регіональних і внутрішньорегіональних зв'язках, передовсім у переміщенні товарів, послуг і капіталів.

Важливу роль у формуванні теоретичних засад розвитку регіональних ринків відіграла концепція геомаркетингу, основні положення якої розкриті в працях А. Шоу, Л. Уелда, Дж. Фредеріка, Р. Девіса, Дж. Даусона, П. Джексона.

Особливість американської школи полягає в дослідженні ринку на мікрорівні, тобто вивчається розміщення підприємств торгівлі, постачальників і споживачів продукції з метою прогнозування розвитку окремих фірм. Особливостями британської школи є дослідження регіональних ринків на макрорівні, вивчення загальнорегіональної системи попиту і пропозиції для регіонального планування та прогнозування [1]. Представники цієї теорії зосереджували свою увагу на дослідженні просторових характеристик регіональних ринків і розташування покупців. У концепції здійснено сегментацію регіональних ринків, яку покладено в основу формулювання стратегій просування товарів для певної території.

Автори інституційної концепції Р. Уестерфілд, Р. Бреєру, Д. Ревзан розглядали регіональний ринок як систему взаємодіючих і взаємопов'язаних суб'єктів сфери обігу регіону, які виступають у різних організаційно-господарських формах і забезпечують торгово-економічні та фінансові зв'язки між виробництвом і споживанням.

Отже, у всіх теоріях функціонування регіональних ринків науковці зосереджували свою увагу на дослідженні регіональних і внутрішньорегіональних зв'язків регіону, а саме: на розміщенні підприємств, виробників і споживачів, переміщенні товарів і послуг, розробленні маркетингової стратегії просування товару в регіоні [1].

Дещо інший погляд на це питання мав М.-Ф.-Ш. Алле, який розглядав суспільне господарство як сукупність локальних ринків, для яких характерні замкнуті системи ціноутворення. Вчений стверджував, що один і той самий товар може купуватись і продаватись на різних ринках, на яких немає єдиної системи цін. Крім того, на його думку, загальноекономічна рівновага залежить від співвідношення попиту і пропозиції грошової маси, а рівновага на локальному ринку – від співвідношення попиту і пропозиції товарів. З цього випливає, що окремі локальні ринки впливають на суспільну економіку загалом [2].

Вивченням економічної сутності регіональних ринків і дослідженням їх функціонування займались

Г. Гранберг, С. П. Сонько, А. С. Новосьолов, Ф. А. Крутіков та інші.

У межах інституційної концепції вчені розглядали регіональний ринок як систему взаємодіючих суб'єктів сфери обігу; в концепції геомаркетингу регіональний ринок – це ринок, який забезпечує реалізацію товарів і формування нового попиту. У концепції просторового розподілу товарних потоків регіональний ринок розглядають з позиції його визначення як системи товарообігу, яка розкриває фінансові, економічні та матеріально-технічні особливості і закономірності руху товарів від виробника до споживача [3].

А. С. Новосьолов регіональний ринок визначає як «територіальну організацію сфери обігу, де відбувається узгодження інтересів виробників і споживачів». При цьому регіональний ринок розглядається саме з позиції процесу відтворення – переплетення численних взаємодій суб'єктів регіональної економіки, що виступають виробниками і споживачами різних видів товарів і послуг. Вчений акцентує увагу на тому, що регіональний ринок має відкритий характер і розвинені економічні зв'язки з іншими регіонами країни і світу [2].

Вітчизняні науковці, досліджуючи регіональний ринок, орієнтувались на теорію відтворення, у межах якої виділяються економічні зв'язки суб'єктів ринку та аналізується роль суб'єктів господарювання. С. П. Сонько стверджував, що «до виявлення ролі сфери товарного обігу в регіональному відтворенні процесі слід підходити з позицій структурно-функціонального аналізу, тобто розглядати її як органічну частину регіональної економіки, а обмін, який нею обслуговується, як складову процесу відтворення. При цьому формується можливість досліджувати сферу обігу у взаємозв'язку з іншими елементами регіонального господарства, з позицій загальнорегіональних цілей» [2].

А. А. Байматов вважає, що регіональний ринок «являє собою сферу товарного обігу і характеризується сукупністю економічних відносин між виробниками і споживачами, що виступають у формі численних актів купівлі та продажу засобів виробництва і предметів споживання. Регіональний ринок виражає специфічні особливості і своєрідність умов реалізації суспільного продукту в рамках певної території країни» [1]. Автор виділяє три відмінності регіонального ринку від територіального: специфічність, відособленість і цілісність ринку.

Вперше нормативне визначення поняття «регіональний ринок» в Україні було наведено у розпорядженні Антимонопольного комітету «Про затвердження Положення про складання та ведення переліку суб'єктів природних монополій» від 12 грудня 2006 р. і визначено як товарний ринок, територіальні (географічні) межі якого охоплюють територію одного регіону або його частини.

Таким чином, регіональний ринок як ринок окремого регіону, розташований на певній території, що має характерні для цього регіону ознаки, відрізняється місцем розташування, конкурентоспроможністю, попитом і пропозицією товару чи послуги, цінами, кон'юнктурою, взаємозв'язками між суб'єктами цього ринку. Отже, регіональний ринок відображає соціально-економічні зв'язки між суб'єктами цього ринку, які виникають у

ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ РОЗВИТОК ТА РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

момент купівлі-продажу, під час яких формується розподіл і обмін товаром чи послугою, враховуючи їх вартість, попит і пропозицію.

Регіональний ринок виконує опосередковані та безпосередні функції. До опосередкованих функцій належать дії, які сприяють розвитку міжрегіональних товарно-ринкових відносин, впливають на ефективний розвиток національної економіки та міжнародних економічних зв'язків, а також на соціальну сферу в конкретній державі [3]. Безпосередні функції регіонального ринку включають: обмін з розподілом продукції або послуг; реалізацію відносин матеріальної та нематеріальної

власності; створення конкурентного середовища з індивідуальним відтворенням конкурентоспроможних товарів чи послуг.

Зважаючи на численні підходи до трактування категорії «регіональний ринок», слід зауважити наявність різних наборів класифікаційних ознак, на основі яких визначаються різні види ринків. Серед таких ознак слід виділити ареал ринку, місце товарів і послуг у регіональному відтворювальному процесі, види продукції, особливості суб'єкта ринкових відносин тощо (рис. 1).

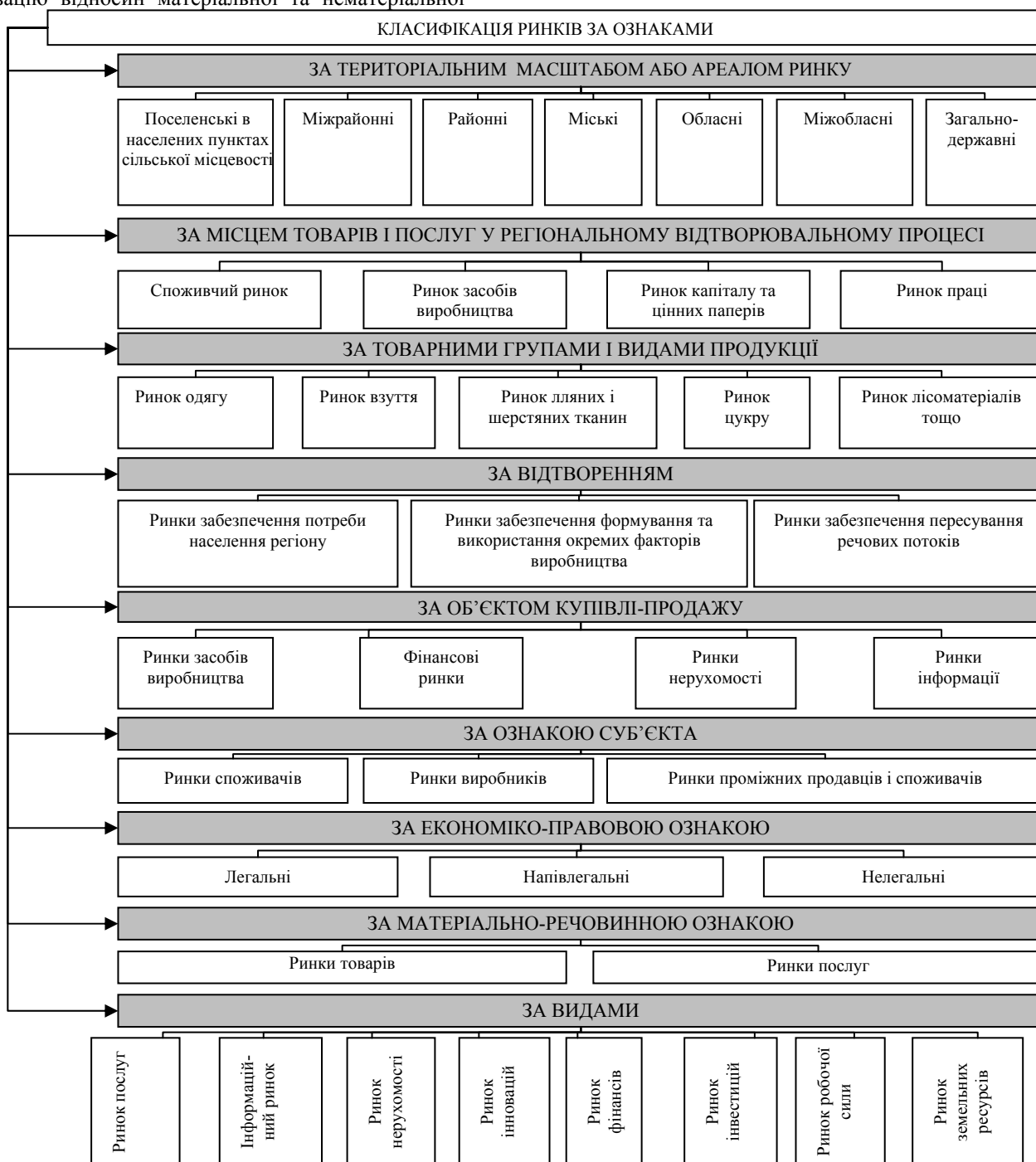


Рис. 1. Класифікація ринків

Побудовано автором.

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ПЕРІОДУ УКРАЇНИ

За матеріально-речовинною ознакою ринки поділяють на ринки товарів і послуг [4]. Зважаючи на зміни, що відбуваються в сучасному суспільстві і характеризуються стрімким розвитком сфери послуг, що також впливає на збільшення питомої ваги послуг у структурі валового внутрішнього продукту та зростання зайнятості населення у цій сфері, дослідження основних тенденцій розвитку ринку послуг є особливо актуальним. Сьогодні розвиток сфери послуг є одним з найважливіших секторів економіки України та світу. Підприємства активно завойовують цей ринок, оскільки він недостатньо розвинутий, але утримувати конкурентні переваги у матеріальній сфері стає важче.

Висновки. Таким чином, регіональний ринок виступає не тільки структурною складовою економіки країни, а й впливає на рівень конкурентоспроможності певного регіону. Налагодження відносин між суб'єктами регіональних ринків формує конкурентне середовище, в якому виробники товарів і послуг враховують попит населення щодо асортименту та якості товарів, відповідаючи таким чином на запити споживачів, а з іншого боку – максимально використовують свій виробничий потенціал задля підвищення прибутковості виробництва. Це створює передумови для підвищення ефективності використання економічного потенціалу регіонів та якості життя населення.

Список використаних джерел:

- 1 Коваленко Є.Г. *Регіональна економіка і управління*: підручник. 2005. 288 с.
- 2 Сосько С.П. *Ринок і регіоналістика*. К.: Ельга, Ніка-Центр, 2002. 287 с.

3 Шульц С. Л., Тесля Д. В. Ринковий потенціал регіону: сутність та його складові. *Регіональна економіка*. 2014. № 2(72). С. 25-37.

4 Сторонянська І.З., Попадинець Н.М. Внутрішній ринок: концептуалізація поняття. *Вісник Інституту економіко-правових досліджень НАН України*. 2011. Вип. 1(2). С. 46-51.

References

1 Kovalenko, Ye. H. (2005). *Rehional'na ekonomika i upravlinnya* [Regional economics and management]: Manual. [in Ukrainian].

2 Sonko, S. P. (2002). *Rynok i rehionalistyka* [The market and regional studies]. Kyiv: Elga, Nika-Center. [in Ukrainian].

3 Shults, S. L., & Teslya, D. V. (2014). *Rynkovyy potentsial rehionu: sutnist' ta yoho skladovi* [Market potential of the region: essence and its components]. *Rehional'na ekonomika – Regional economy*, 2(72), 25-37. [in Ukrainian].

4 Storonyanska, I. Z., & Popadynets, N. M. (2011). *Vnutrishniy rynok: kontseptualizatsiya ponyattya* [Domestic market: conceptualization of the concept]. In *Visnyk Instytutu ekonomiko-pravovykh doslidzhen' NAN Ukrainy* [Bulletin of Institute of Economic and Legal Research of the NAS of Ukraine]: Vol. 1(2). (pp. 46-51). [in Ukrainian].

Надійшло 24.10.2018 р.

Scientific-practical journal "REGIONAL ECONOMY"



Scientific-practical journal "Regional economy" is a specialized scientific-practical publication, which highlights such theoretical and applied issues: the formation and implementation of state regional policy in Ukraine, the problems of socio-economic life of the regions, territorial development, environmental management and ecological security, social policy, cross-border cooperation, rural development, investment and innovation policy, Finance and banking.

Journal "Regional economy" is included in the List of scientific professional publications of Ukraine in the field of economic sciences (Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated by 7.10.2015 №1021).

The journal is included in the international scientometric database Index Copernicus, Poland - with 2012.

The journal's website: www.re.gov.ua